

Bijlage VWO
2018

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bronnenboekje

Opgave 1 Criminaliteit in de regio Streuvelland

Alle gegevens in deze opgave zijn fictief.

tabel 1

Correlatie tussen kenmerken van slachtoffers en het al dan niet zelf plegen van een delict in de afgelopen 12 maanden, regio Streuvelland in 2017

Regio Streuvelland, 2017 n = 400 kenmerken van slachtoffers	correlatie met het al dan niet zelf plegen van een delict
1 percentage vrienden dat dader is (schaal van 0% - 100%)	0,32*
2 percentage vrienden dat slachtoffer is (schaal van 0% - 100%)	-0,16
3 mate van contact met dadervrienden (schaal van 1 (nooit) - 7 (dagelijks))	0,34*
4 mate van contact met slachtoffervrienden (schaal van 1 (nooit) - 7 (dagelijks))	0,06
5 mate van nabijheid van dadervrienden (schaal van 1 (buitenland) tot 4 (zelfde woning))	0,11
6 mate van nabijheid van slachtoffervrienden (schaal van 1 (buitenland) tot 4 (zelfde woning))	-0,21

* correlatie is significant ($p < .05$)

Toelichting

De sterkte van het verband tussen het kenmerk van slachtoffers en het al dan niet zelf plegen van een delict in de afgelopen 12 maanden is een cijfer tussen -1 en 1.

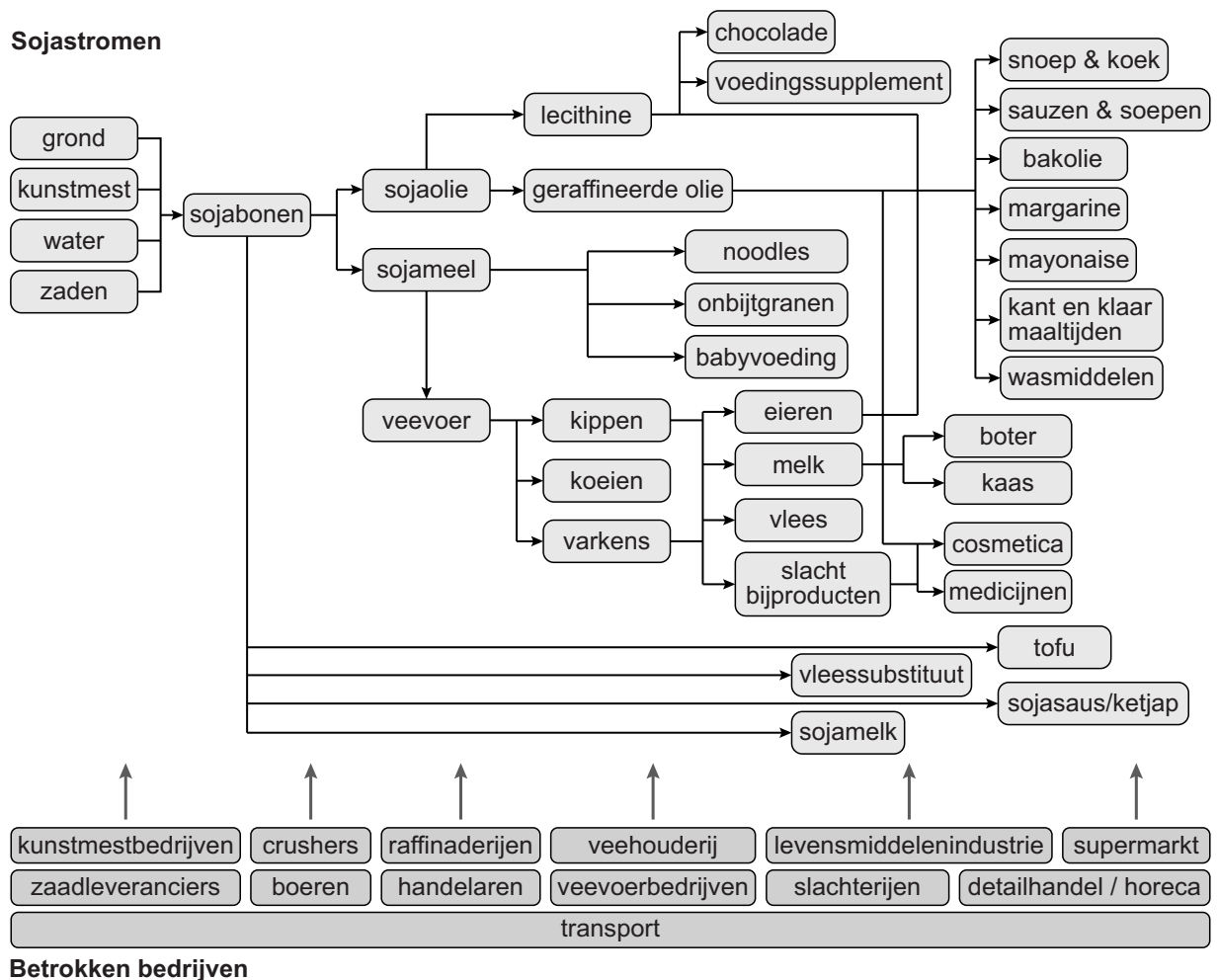
1 = perfecte correlatie, 0,5 = redelijke correlatie, 0 = geen correlatie.

Het minteken geeft negatieve correlatie aan. Een positieve correlatie betekent: hoe hoger de waarde op het kenmerk van het slachtoffer, des te groter de kans dat hij/zij de afgelopen 12 maanden zelf een delict heeft gepleegd.

Opgave 2 Voedsel

figuur 1

Schematisch overzicht van de sojaketen met betrokken bedrijven

naar: WRR, 2014

Toelichting

De sojaketen laat zien in welke eindproducten soja is verwerkt en door wie. Onder elk verticaal deel van de productieketen staat bij benadering aangegeven welke bedrijven hierbij betrokken zijn. Uit de figuur is bijvoorbeeld af te lezen dat boeren, crushers en transporteurs betrokken zijn bij de productie, de verwerking en het vervoer van sojabonen.

tekst 1

‘Fairtrade¹⁾ chocola is een pleister op een kapot systeem’

Er is steeds meer chocola met een duurzaam keurmerk²⁾, maar de positie van arme boeren in de productieketen van cacao blijft
5 dramatisch slecht. (...) Dat blijkt uit de Cacao Barometer 2015, een internationaal initiatief van de belangrijkste organisaties die betrokken zijn bij duurzame cacao.
10 “Er gebeurt heel veel in de sector, maar het belangrijkste probleem wordt niet aangepakt: de extreme armoede van cacao-boeren en hun slechte positie in de productieketen”,
15 zegt Antonie Fountain, co-auteur van de Barometer. (...)

Fusies en overnames hebben ertoe geleid dat slechts een handjevol bedrijven 80 procent van de keten in
20 handen hebben, terwijl er miljoenen boeren zijn die slecht georganiseerd zijn. Vooral chocolademakers als Mars, Nestlé, Ferrero en Mondelez, verwerkers zoals Barry Callebaut en
25 Cargill, en supermarkten verdienen veel in vergelijking met de andere actoren in de keten. (...)

“Aan de andere kant van de keten, bij de boeren, zijn de inkomens
30 schokkerend laag”, aldus Fountain. (...) “Er moet één ding gebeuren: het prijsmechanisme moet veranderen, met andere woorden, de chocola moet duurder worden. Dit kan alleen

35 worden aangepakt als alle spelers met elkaar om tafel gaan zitten, inclusief de kartelwaakhond.” Goed nieuws is dat Ivoorkust, de belangrijkste exporteur van cacao, in eigen
40 land is begonnen aan een serieuze hervorming van de sector. Dat leidde vorig jaar al tot kritiek van de industrie, die de winsten zag dalen. Volgens deskundigen is de inkoop-
45 prijs bij boeren met 40 procent gestegen. (...)

Het ontbreken van een leefbaar inkomen voor cacao-boeren leidt tot slechte arbeidsomstandigheden,
50 mensenrechtenschendingen, en vele andere problemen zoals kinderarbeid. Cacao biedt geen aantrekkelijke toekomst meer. Steeds meer kinderen van cacao-boeren verlaten
55 de sector (...).

Als er één sector is waar verandering mogelijk moet zijn, is het wel cacao, denkt Fountain. “Er is overleg, tussen alle spelers, en dat is bijzonder. Veel
60 van die spelers zijn niet beursgenoteerd, maar zijn familiebedrijven. Die zien ook wel in dat ze hun eigen markt ondergraven als er geen boeren meer zijn. (...) De sector
65 moet fundamenteel veranderen. Als dat niet gebeurt, is er geen toekomst voor cacao-boeren.”

bron: www.oneworld.nl, 2015

noot 1 fairtrade = eerlijke handel

noot 2 Een keurmerk is een hulpmiddel op de verpakking van voedingsmiddelen voor het maken van een duurzame of gezonde keuze. Een keurmerk geeft bijvoorbeeld aan dat het product is gemaakt met extra aandacht voor het milieu of dierenwelzijn. Je ziet zo bijvoorbeeld (...) of er sprake is van eerlijke handel (fairtrade). (bron: voedingscentrum.nl)

Opgave 3 Het Arctisch gebied

tekst 2

Arctische Raad

Wat is de Arctische Raad?

De Arctische Raad is het belangrijkste (...) forum voor het stimuleren van samenwerking, 5 coördinatie en interactie tussen de Arctische staten (het noordpoolgebied), de inheemse bevolking en andere bewoners. De Raad houdt zich bezig met gemeenschappelijke 10 kwesties en met name met onderwerpen als duurzame ontwikkeling en milieubescherming in het noordpoolgebied.

Wie nemen er deel?

15 In de Verklaring van Ottawa zijn de volgende landen opgenomen als leden van de Arctische Raad: Canada, Denemarken, Finland, IJsland, Noorwegen, Rusland, 20 Zweden en de Verenigde Staten. Daarnaast zijn er zes organisaties die de inheemse bevolking van het noordpoolgebied vertegenwoordigen, die de status van Permanente 25 Deelnemer hebben. De categorie Permanente Deelnemer is in het leven geroepen om actieve deelname van en afstemming met de inheemse bevolking van het noordpoolgebied 30 binnen de Raad te waarborgen. (...) Landen die niet tot het noordpoolgebied behoren evenals intergouvernementele, interparlementaire,

mondiale, regionale en niet- 35 overheidsinstellingen kunnen de status van observator krijgen als de Raad vaststelt dat zij een bijdrage kunnen leveren aan zijn werk. Deze observatoren leveren vooral een 40 bijdrage binnen werkgroepen. (...)

Hoe werkt het?

De analyses en aanbevelingen van de Raad worden gedaan door de werkgroepen. Beslissingen van de 45 Arctische Raad worden genomen op basis van consensus tussen de acht Arctische Staten met intensieve raadpleging en betrokkenheid van de Permanente Deelnemers. (...)

Wat doet de Raad niet?

De Arctische Raad is een forum en heeft geen programmabudget. Alle projecten en initiatieven worden gesponsord door een of meer 55 lidstaten. Sommige projecten ontvangen ook steun van andere entiteiten. De Arctische Raad legt haar richtlijnen, analyses en aanbevelingen niet op en kan dat ook 60 niet. Die verantwoordelijkheid ligt bij elke individuele Arctische Staat. Het mandaat van de Arctische Raad zoals beschreven in de Verklaring van Ottawa sluit militaire veiligheid 65 expliciet uit.

bron: www.arctic-council.org, 2015

tekst 3

VN Zeerechtverdrag en claims in het Arctisch gebied

Kuststaten kunnen claims leggen op de zeebodem voorbij de 200 zeemijl zone tot maximaal 350 zeemijl van de basislijn wanneer zij kunnen
5 aantonen dat dit gebied deel is van hun continentaal plat¹⁾.

Op basis van het VN Zeerechtverdrag is de Commission on the Limits of the Continental Shelf
10 (CLCS) opgericht, die aanbevelingen doet betreffende de vaststelling van de buitengrenzen van een continentaal plat. Kuststaten dienen hun claims op een continentaal plat
15 voorbij de EEZ²⁾, dat tot 200 zeemijlen vanaf de kustlijn reikt, voor te leggen aan de CLCS.

Rusland heeft in 2001 een officiële claim ingediend op een (groot) deel

20 van het Noordpoolgebied, Noorwegen in 2006 en Denemarken in 2014. Naar verwachting zal ook Canada nog een claim indienen. De belangrijkste geschillen in het gebied
25 hebben betrekking op de deels overlappende claims van de verschillende landen, zoals de Lomonosovrug, die door Rusland, Canada en Denemarken als
30 onderdeel van hun continentaal plat wordt gezien. De overlappende claims van deze Arctische kuststaten dragen bij aan het beeld van een 'Arctic scramble'³⁾, maar tot nu toe
35 houden alle Arctische staten zich aan het VN Zeerechtverdrag en is er geen reden om aan te nemen dat dit zal veranderen.

naar: Nederlandse Polaire Strategie, 2016

noot 1 continentaal plat = het gedeelte van een continent dat onder water staat

noot 2 EEZ = exclusieve economische zone

noot 3 scramble = landjepik, wedstrijdje, stoelendans

Opgave 4 De opmars van de robot

---

tekst 4

Econoom Richard Freeman over het robottijdperk

Mijn stelling is eenvoudig: ongeacht of de technologische vooruitgang arbeidsbesparend, kapitaalbesparend, skill-biased¹⁾ is of niet, en
5 ongeacht hoe snel robots of andere machines de menselijke kennis en kunde evenaren of overtreffen, het effect van de nieuwe technologieën op het welzijn van mensen in de hele
10 wereld wordt bepaald door de vraag wie de eigenaar is van de nieuwe technologieën.

Een gedachte-experiment laat zien waarom de eigendomsvraag zo
15 belangrijk is.

Stel je voor dat we robots/machines creëren die onze werkzaamheden zo goed kunnen nabootsen dat ze ons geheel zouden kunnen vervangen en
20 dat ze zouden verdienen wat wij nu

verdienen. Zouden we dan beter of slechter af zijn? Als we zelf eigenaar zouden zijn van onze plaatsvervangers, zouden we onze huidige inkomsten hebben, plus de
25 vrijgekomen tijd die we naar believen kunnen besteden.

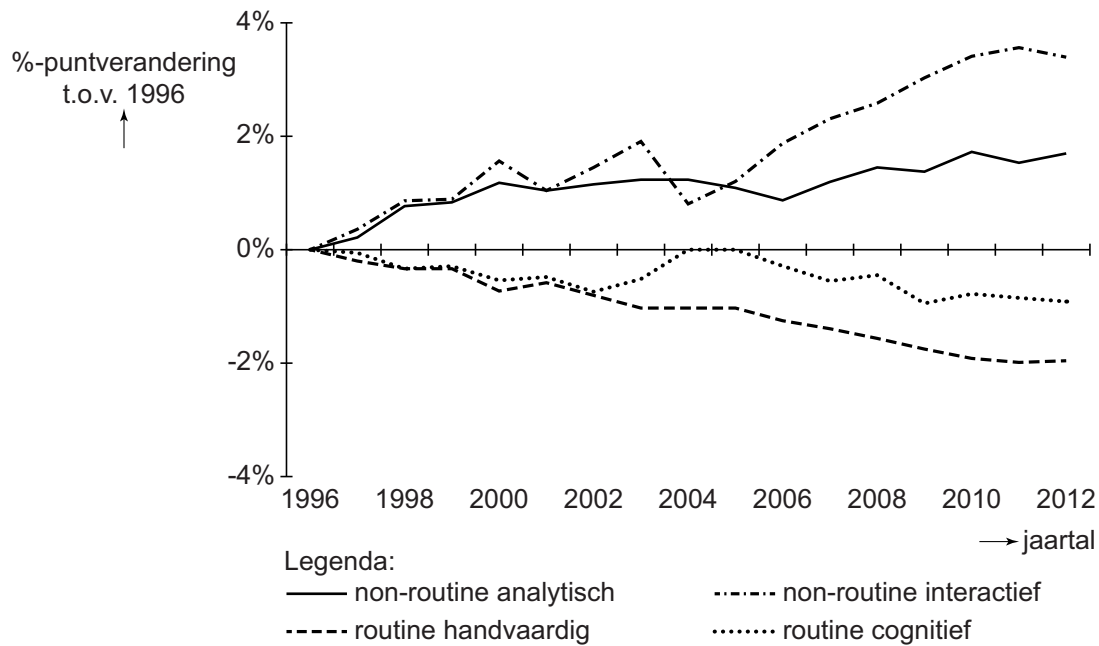
We zouden ook een andere productieve activiteit kunnen zoeken, eventueel tegen een lager loon. Dus
30 zouden we beter af zijn. Echter, als anderen de robots zouden bezitten, zouden wij werkloos zijn en op zoek moeten naar ander werk tegen
35 minder betaling. De eigenaars van de robots zouden de beloning opstrijken van de machines waaraan we onze baan zijn kwijtgeraakt. (...) Zij zouden beter af zijn, wij slechter.

bron: www.wrr.nl, 2015

noot 1 skill-biased = technologische vooruitgang die bepaalde vaardigheden bevoordeelt

figuur 2

Ontwikkelingen in werkgelegenheidsaandeel van volledig routinematige en niet-routinematige taken, 1996-2012

naar: www.wrr.nl, 2015

Toelichting

Routinematige taken worden op een standaardwijze uitgevoerd, terwijl niet-routinematige taken aanpassingsvermogen van de werknemer vergen. Niet-routinematige taken vragen om creativiteit, probleemoplossend vermogen, flexibiliteit en andere vaardigheden, waarbij de gewenste acties van de werknemer niet vooraf te bepalen zijn.

Bijvoorbeeld: Als een beroep volledig uit routinematige, handvaardige taken bestaat, is het aandeel in de werkgelegenheid met 2 procentpunt afgenomen in de periode 1996-2012.

tekst 5

Maatschappelijk verantwoorde innovatie

De overheid kan (...) kansen creëren door te stimuleren dat veel meer mensen hun brood kunnen verdienen in de digitale economie. Toegang tot internet is niet voldoende voor effectief gebruik van ICT-diensten, of voor het kunnen produceren van digitale goederen en diensten om daarmee de kost te kunnen verdienen. Dat betekent investeren in

digitale vaardigheden. Ook het ontwikkelen van inclusive technology¹⁾ speelt hierbij een rol. Het gaat dan onder andere om technologie voor mensen met een (lichte) beperking en om inclusive innovation: innovatie ten behoeve van vooral arme bevolkingsgroepen en het centraal stellen van de gebruiker en gebruikersgemak.

bron: Rathenau Instituut, 2015

noot 1 inclusive technology = gebruiksvriendelijke technologie, waarmee meer mensen gebruik kunnen maken van de beschikbare technologie

tekst 6

Werken aan de robotsamenleving

In de Tweede Kamer, specifiek in de Vaste Commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid, werd de noodzaak gevoeld om meer inzicht te krijgen in de gevolgen van de technologische ontwikkelingen voor de arbeidsmarkt. Men wilde proactief met dit belangrijke onderwerp aan de slag gaan. De Tweede Kamer heeft zodoende het Rathenau Instituut gevraagd een rapportage op te stellen waaruit duidelijk wordt, wat er

vanuit de wetenschap bekend is over de invloed van technologische ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, en op de welvaart in de loop der tijd. Een dergelijke studie is belangrijk om de inzichten uit de wetenschap en de lessen uit de geschiedenis te gebruiken als basis voor het politieke debat. Zo kunnen bepaalde 'mythes' ontkracht, en blinde vlekken ingekleurd worden.

bron: Rathenau Instituut, 2015